

- *Науково-технічний супровід робіт з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи (доповідач — член-кореспондент (з 26.05.2021 — академік) НАН України А.В. Носовський)*
- *Створення геологічного сховища радіоактивних відходів — найважливіше завдання щодо ліквідації наслідків Чорнобильської аварії (доповідач — академік НАН України В.М. Шестопалов)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

28 квітня 2021 року

Засідання Президії НАН України 28 квітня 2021 р. відбулося у режимі відеоконференції під головуванням президента НАН України академіка НАН України Анатолія Глібовича Загороднього.

Члени Президії НАН України заслухали наукову доповідь директора Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України члена-кореспондента (з 26.05.2021 — академіка) НАН України **Анатолія Володимировича Носовського** про науково-технічний супровід робіт з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи (стенограму див. на с. 32).

У доповіді було зазначено, що з перших днів Чорнобильської катастрофи, яка сталася 35 років тому, 26 квітня 1986 р., і була, відповідно до міжнародної шкали ядерних подій, класифікована як аварія найвищого, 7-го рівня, працівники наукових установ НАН України взяли активну участь у науковому забезпеченні заходів з подолання її наслідків. Так, з метою забезпечення ефективної взаємодії з відповідними міністерствами та відомствами та підготовки пропозицій для органів влади вже в перші дні після аварії при Академії було створено Постійну комісію з питань ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС та організовано оперативний штаб Академії, який координував діяльність фахівців із 42 академічних наукових установ, які проводили діагностику стану зруйнованого реактора четвертого енергоблока ЧАЕС, оцінювали радіаційне забруднення територій, вирішували питання захисту водних ресурсів тощо.

Значний внесок в організацію робіт з ліквідації наслідків катастрофи зробили академіки НАН України Б.Є. Патон, В.І. Трефілов, В.Г. Бар'яхтар, І.М. Вишневський, Д.М. Гродзинський, О.О. Ключников, В.П. Кухар, І.К. Походня та багато інших.

Одним з найважливіших завдань з подолання наслідків Чорнобильської аварії було спорудження об'єкта «Укриття» — захисної оболонки над зруйнованим четвертим енергоблоком

станції. Починаючи з 1993 р. Україна разом із міжнародною спільнотою вживає заходів щодо перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему. Результатом цієї співпраці стало встановлення наприкінці 2016 р. Нового безпечного конфайнмента (НБК). Останнім часом тривали роботи з введення НБК в експлуатацію, а у 2020 р. Державне спеціалізоване підприємство «Чорнобильська АЕС» отримало окремий дозвіл на проведення дослідно-промислової експлуатації конфайнмента.

Наукове керівництво роботами з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та зняття з експлуатації енергоблоків ЧАЕС з 1992 р. здійснює Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України. Фахівці Інституту виконували наукові та практичні роботи з радіаційної розвідки приміщень аварійного енергоблоку з метою визначення місць знаходження та кількості залишків ядерного палива, створення діагностичних та експлуатаційних систем, аналізу розподілу паливовмісних матеріалів, дослідження нестійких будівельних конструкцій аварійного енергоблоку та розроблення стратегії перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

В Інституті створено наукову школу з ліквідації наслідків важких техногенних аварій, представники якої розробили теоретичні й методичні основи подолання наслідків радіаційних аварій та зняття з експлуатації ядерних установок. Завершення спорудження унікальної технологічної конструкції НБК, яка не має аналогів у світі, на основі запропонованих представниками цієї школи узагальнених методів і технічних рішень дало змогу ізолювати зруйнований четвертий енергоблок Чорнобильської АЕС та істотно знизити ризик можливого радіоактивного забруднення території.

Отже, завдяки НБК відбулося значне підвищення радіаційної безпеки об'єкта «Укриття», але водночас фіксуються й негативні прояви, вплив яких ще потрібно досліджувати. Так, після встановлення НБК істотно змінилися волого-температурні умови перебування ядерно небезпечних скупчень в аварійному енер-

Виступ члена-кореспондента НАН України Анатолія Володимировича Носовського

гоблці, що сприяло поступовому зростанню щільності потоку нейтронів, спостерігається накопичення дрібних, пилоподібних частинок з високою радіоактивністю. На особливу увагу заслуговують питання щодо визначення критичності паливовмісних матеріалів і прогнозних оцінок можливої зміни параметрів критичності після встановлення НБК.

Для перетворення об'єкта «Укриття» на дійсно екологічно безпечну систему необхідно провести низку комплексних наукових досліджень з моніторингу рівня ядерної та радіаційної безпеки, контролю і прогнозу стану паливовмісних матеріалів, поводження з ядерними матеріалами, створення технологій демонтажу будівельних конструкцій та вилучення ядерних матеріалів.

В обговоренні доповіді взяли участь в.о. генерального директора ДСП «Чорнобильська АЕС» В.О. Сейда; академік-секретар Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України академік НАН України О.В. Кириленко; в.о. академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України академік НАН України С.В. Комісаренко; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків; віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік НАН України В.Л. Богданов; академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтев.

Виступ академіка НАН України Вячеслава Михайловича Шестопалова

Підсумовуючи виступи, президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній відзначив важливу роль науковців Академії в розв'язанні актуальних науково-технічних проблем, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, та накопичений позитивний досвід Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України і наголосив на необхідності подальшого розвитку цих досліджень, зокрема робіт з науково-технічного супроводу перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали наукову доповідь академіка НАН України **Вячеслава Михайловича Шестопалова** на тему «Створення геологічного сховища радіоактивних відходів — найважливіше завдання щодо ліквідації наслідків Чорнобильської аварії» (стенограму див. на с. 37).

Як зазначалося у доповіді, Чорнобильська катастрофа стала причиною виникнення безпрецедентних в історії людства обсягів радіоактивних відходів (РАВ). Частка аварійних відходів на ЧАЕС становить 95% загального обсягу РАВ України. Крім того, виробництво енергії на АЕС супроводжується постійним накопиченням певної кількості відпрацьованого ядерного палива. На сьогодні єдиним економічно виправданим і технічно досяжним способом безпечного поводження з такими матеріалами є їх захоронення в так званих геологічних сховищах.

Наукові дослідження зі створення геологічного сховища в Україні проводяться з перших років незалежності і вже дали можливість розпочати польові пошукові роботи у Зоні відчуження. Світовий досвід свідчить, що проведення польових геологічних робіт з вибору майданчика для розміщення сховища потребує тривалого часу (30–40 років) і потужного наукового супроводу. Проте в Україні такі роботи не мають цільової фінансової підтримки з боку держави і виконуються завдяки ініціативі НАН України та міжнародній технічній допомозі.

Відтермінування створення в нашій країні геологічного сховища РАВ призведе в подальшому до значних фінансових збитків і низки інших проблем. Так, Україна вже зараз стрімко втрачає школу кваліфікованих геологів — розвідників надр і технічні можливості для виконання геологорозвідувальних робіт на сучасному рівні.

Отже, поки в країні ще є економічні, кадрові й управлінські можливості для самостійного вирішення проблеми створення геологічного сховища РАВ, необхідно невідкладно перейти до виваженої стратегічної оптимізації і підтримки розвитку геологічної галузі з метою виконання робіт з обґрунтування створення геологічного сховища.

В обговоренні доповіді взяли участь академік-секретар Відділення наук про Землю НАН України академік НАН України О.М. Пономаренко; віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік НАН України В.Л. Богданов; академік-секретар Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України академік НАН України О.В. Кириленко; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній; академік-секретар Відділення загальної біології НАН України академік НАН України В.Г. Радченко.

Президія НАН України доручила Відділенню наук про Землю НАН України підготувати звернення до Кабінету Міністрів України щодо збереження і підтримки геологічних організацій та колективів, які є стратегічно важливими

для виконання робіт з вибору майданчика для розміщення геологічного сховища РАВ, а також стосовно необхідності прискорення робіт з цього напрямку і визначення Державної установи «Науково-інженерний центр радіогідро-геоекологічних полігонних досліджень НАН України» організацією, що забезпечуватиме їх науковий супровід.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- заслухали інформацію президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього щодо проведення сесії Загальних зборів НАН України та сесії загальних зборів відділень НАН України 24–27 травня 2021 р. і 19–22 квітня 2021 р. відповідно;

- затвердили список молодих вчених НАН України, які успішно пройшли атестацію або стали переможцями конкурсу на здобуття стипендій Президента України для молодих вчених;

- ухвалили рішення порушити перед Верховною Радою України клопотання про представлення до нагородження Почесною грамотою Верховної Ради України завідувача відділу Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України, доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України **Ковалю Юрія Миколайовича** за багаторічну плідну працю, високий професіоналізм, вагомі заслуги перед Україною у розвитку науково-технічного потенціалу держави в галузі матеріалознавства та визначний особистий внесок у розроблення фізичних основ створення нових функціональних матеріалів з наперед заданими властивостями та з нагоди 75-річчя від часу заснування установи;

- постановили порушити перед Кабінетом Міністрів України клопотання про нагородження Почесною грамотою Кабінету Міністрів України та оголошення Подяки Прем'єр-міністра України працівникам Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України — члену-кореспонденту НАН України **Молодкіну Вадиму Борисовичу**; члену-кореспонденту НАН України **Антонову Віктору Миколайовичу**; доктору технічних наук, професору **Гаврилюку Валентину Геннадійовичу** — за багаторічну плідну наукову працю, високий професіоналізм, значні творчі здобутки у розвитку фундаментальних і прикладних досліджень у галузі фізики металів, що стали основою для створення новітніх конструкційних матеріалів і технологічних процесів, та з нагоди 75-річчя від часу заснування установи;

- ухвалили рішення про подання до нагородження Почесною грамотою Кабінету Міністрів України завідувача відділу Інституту загальної і неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України, доктора хімічних наук, професора, академіка НАН України, експерта Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій при Кабінеті Міністрів України **Білоуса Анатолія Григоровича** та в.о. члена Президії НАН України, голову Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій при Кабінеті Міністрів України **Колесника Олексія Костянтиновича** за багатолітню плідну працю на науковій ниві, вагомий особистий внесок в організацію проведення наукових досліджень та активне сприяння зміцненню науково-технічного потенціалу в ім'я економічного піднесення Української держави;

- розглянули заяву заступника директора з наукової роботи Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України» доктора юридичних наук **Джабраїлова Руслана Аятшаховича** про зняття з реєстрації його кандидатури на вакансію члена-кореспондента НАН України за спеціальністю «право» по Відділенню історії, філософії та права НАН України на виборах до складу НАН України у 2021 р. за власним бажанням.

Погоджено кандидатуру:

- доктора філософських наук **Колодного Анатолія Миколайовича** на посаду головного наукового співробітника Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України з переведенням з посади завідувача відділу цього Інституту;

- доктора філософських наук **Сагана Олександра Назаровича** на посаду завідувача відділу релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.

Затверджено:

- кандидата філологічних наук **Васецьку Оксану Іванівну** на посаді ученого секретаря Інституту української мови НАН України.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук **Анчишкіна Дмитра Владленовича** за багатолітню плідну наукову працю та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі фізики високих енергій;

- старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України доктора фізико-математичних наук **Ремету Євгена Юрійовича** за бага-

толітню плідну високопрофесійну працю фізика-теоретика та активну співпрацю з експериментаторами в поясненні спостережених явищ в атомних, іонних і молекулярних структурах;

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту математики НАН України кандидата фізико-математичних наук **Раєвську Ірину Юріївну** за плідну наукову працю та особистий внесок у розвиток математичної науки;

- старшого наукового співробітника Інституту математики НАН України кандидата фізико-математичних наук **Раєвську Марину Юріївну** за плідну наукову працю та особисті творчі здобутки у галузі математики;

- старшого наукового співробітника Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України кандидата технічних наук **Шваба Сергія Леонідовича** за плідну наукову працю, вагомі професійні здобутки та особистий внесок у справу підтримки наукової діяльності молодих вчених НАН України;

- завідувача відділу Національного центру «Мала академія наук України» кандидата технічних наук **Попову Марину Андріївну** за наполегливу творчу працю та особистий внесок у створення інноваційних інформаційно-аналітичних систем та застосування їх у науково-освітній діяльності учнівської молоді.

Пам'ятною відзнакою на честь 100-річчя НАН України нагороджено:

- заступника директора з науково-організаційної роботи Державної установи «Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України» доктора технічних наук **Попова Олександра Олександровича** за плідну наукову і науково-організаційну діяльність

та особистий внесок у розроблення інформаційних технологій екологічного моніторингу техногенних об'єктів;

- молодшого наукового співробітника Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України кандидата філологічних наук **Броварець Тетяну Михайлівну** за наполегливу творчу працю та значний особистий внесок у дослідження української і зарубіжної фольклористики.

Подякою НАН України відзначено:

- старшого наукового співробітника Національного центру «Мала академія наук України» кандидата технічних наук **Приходнюка Віталія Валерійовича** за наполегливу творчу працю та значний особистий внесок у створення електронних площадок віртуальних навчально-дослідницьких лабораторій;

- працівників установ НАН України — учасників ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (за списком у постанові) з нагоди 35-х роковин аварії на Чорнобильській атомній електростанції за особисту участь у ліквідації аварії та її наслідків, високий професіоналізм, самовіддану працю в ім'я розвитку Української держави.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- головного інженера Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України **Бордовського Олександра Євгенійовича** за багатолітню плідну працю, сумлінне виконання посадових обов'язків та особистий внесок у інженерно-технічне забезпечення функціонування Інституту.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик